

zuje bachtinovský polyfonismus jako trojhodnotovou logiku, zajímavě píše o předsémantických principech umění (poezie, hudba) a žánr Bratrů Karamazovových definuje jako „ságu lidského ducha“ (s. 182). I v této syntetizující, ale také analytické knize osvědčil Andrej Červeňák své kvality teoretizujícího literárního vědce, který nahlíží za klasické hranice svého oboru a hledá a nachází nové souvislosti. Vstupuje tak do mezinárodní sítě úvah o osudech literatury obecně a ruské zvláště, ale také o stavu vědních disciplín, které je reflektují.

Ivo Pospíšil

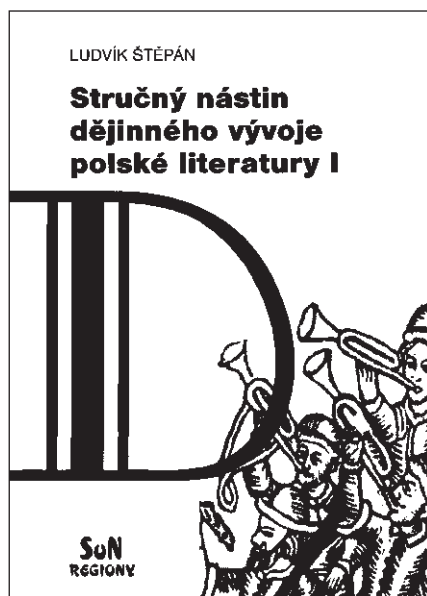
DĚJINY POLSKÉ LITERATURY V PŘEHLEDU

Ludvík Štěpán: *Stručný nástin dějinného vývoje polské literatury I.*, SvN Regiony, Brno 2005, 144 s.

Po genologických a historicko-vývojových studiích *Polská epigramatika. Žánry fraška a epigram ve spektru malých literárních forem*, Masarykova univerzita, Brno 1998, *Vývoj žánrového systému polské literatury (od renesance k postmodernismu)*, LUSK agentura, Brno, 2000, a *Hledání tvaru. Vývoj forem polských literárních žánrů (poezie a próza)*, Masarykova univerzita, Brno 2004, věnovaných vývoji literárních žánrů v Polsku, se Ludvík Štěpán zaměřil na obecné dějiny polské literatury, kterým se věnoval již během své práce slovníkové (L. Štěpán a kol.: *Slovník polských spisovatelů*, Libri, Praha 2000). Jeho nejnovější publikace *Stručný nástin dějinného vývoje polské literatury I.*, již vydalo Středoevropské centrum slovanských studií v Brně ve svém Středoevropském vydavatelství a nakladatelství REGIONY, provádí čtenáře v šesti chronologicky řazených kapitolách dějinami polské literatury od počátků písemnictví až po realismus (pozitivismus), tedy do konce 19. století.

Úvodem autor popisuje politicko-kulturní situaci Polska v období předkřesťanském a bezprostředně po christianizaci a také vliv křesťanské kultury na vznik polského písemnictví. Následuje šest kapitol, věnujících se jednotlivým časovým obdobím (středověk, renesance, baroko, osvícenství, romantismus a realismus), rozdělených do několika dílčích tematických okruhů. Úvodem každé kapitoly Štěpán vždy čtenáře stručně seznamuje s obecnou charakteristikou daného období a akcentuje charakteristicky polské varianty. Formální struktura publikace prozrazuje, že autor se dlouhodobě věnuje literární systematice. Kromě hlediska chronologického uplatňuje v rámci jednotlivých kapitol rovněž hledisko žánrové a snaží se souhrnně věnovat vývoji a změnám konkrétního žánru v průběhu celého období. Například kapitolu věnovanou středověké polské literatuře – *Písemnictví z šera věků* – rozdělil autor do podkapitol nazvaných *Kodexy ze skriptorií*, *Anály a státní dokumenty*, *Epigrafy na kameni a v knihách*, *Hagiografie* čili *životopisy svatých*, *Populární žánr: Kronika* a *Pronikání polštiny do písemnictví*.

Na poměrně malém prostoru (144 stran) se autorovi podařilo shrnout pro polskou literaturu nejpodstatnější autory, díla, směry a žánry. Publikace sleduje také vývoj žánrů v polské

literatuře vzhledem k evropskému vývoji a zdůrazňuje polská žánrová specifika (figlík, gavenda ap.). Poskytuje ucelený obraz jak literárněhistorický, tak genologický. Štěpán hojně cituje konkrétní příklady poezie (75 básní a úryvků), takže kniha plní rovněž funkci stručné antologie. Práce není *stricto sensu* vědecká a ani to není její ambicí, ostatně rozsáhlejší a podrobnější monografie, věnující se jednotlivým obdobím vývoje polské literatury má Štěpán již na svém kontě (viz výše). Nejnovější práce by se proto dala spíše označit jako vědecko-populární: dokonale totiž plní funkci základní učebnice sloužící pro elementární orientaci v dějinách polské literatury. Tuto orientaci usnadňuje právě skloubení časového a žánrového i obsahového hlediska při členění formální struktury knihy. Slovníkovost, encyklopedičnost a určitá povrchnost učebnice je daní za její celistvost, přehledovost a uzavřenost. Cílovou čtenářskou skupinou je tak široká veřejnost, která se může v nástinu seznámit s nejpodstatnějšími momenty vývoje polské literatury. Publikaci zpestřují kresebné a grafické ilustrace z polských rukopisů a knih a nápaditá grafická úprava (DTP studio LUSK agentury).

Překvapující je diskrepance mezi rozsahem publikace a počtem v ní zachycených autorů. Možná by nebylo na škodu rezignovat v rozsáhlém výčtu jmen na některé autory ve prospěch větší přehlednosti – hrozí totiž, že si čtenář nebude schopen vybrat opravdu to nejpodstatnější, bude množstvím autorů zahlcen a publikace tak zcela nesplní svou didaktickou funkci (právě z tohoto důvodu připomíná do jisté míry slovník), možná by pomohl také jmenný rejstřík. I když – na druhou stranu si musíme uvědomit, že podobný jasný a zřetelný přehled v české polonistické literatuře dosud chyběl. Náš čtenář měl zatím k dispozici pouze jedinou česky psanou monografii věnující se polské literatuře systematicky, a to *Dějiny polské literatury* Karla Krejčího (Československý spisovatel, Praha 1953), což je za padesát let opravdu málo.

K publikaci patří rovněž *Malý slovník některých tvůrčích osobností a pojmů*, podrobněji popisující vybrané pojmy a autory předznamenané v textu *Stručného nástinu* grafickým znakem „►“. *Malý slovník* zatím není k dispozici, má vyjít jako přílohová brožura ještě v tomto roce. Druhou část *Stručného nástinu*, mapující vývoj polské literatury od moderny po současnost, autor chystá.

Jan Faber

ALTERNATIVY DĚJIN A ČLOVĚKA

Kováčová, M.: *Gorkij – Arcybašev. Dve alternativy dějin a člověka*. Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica 2004, 110 s.

Recenzovaná kniha se pokouší o nový pohled na dvě díla ruské literatury z počátku 20. století – Gorkého *Matku* a Arcybaševova *Sanina*, tedy na romány, které (i když se to na první pohled nezdá) mají mnoho společného. Autorka vyvrací tvrzení, že román *Matka* je pouze dílem socialistického realismu, a částečně rehabilituje postavu Sanina. Svůj výklad začíná časovým zařazením obou textů a poukazuje na to, že společenské problémy, jež obě díla zachycují, se začínají bouřlivě projevovat již s předstihem od počátku 90. let 19. století. Stejně na tyto společenské proměny nazírá i britský historik Orlando Figes, který svoji knihu o ruské revoluci „Lidská tragédie“ začíná výkladem o hladomoru roku 1891.

Marta Kováčová se zaměřila na ta místa obou děl, která navazují na romantismus, přičemž analýza románu *Matka* tvoří jádro práce. Autorka charakterizuje Gorkého román jako příběh o hledání Spravedlivosti, Dobra a Lásky. Stejně jako ostatní spisovatelova díla je i *Matka* naplněna bohatým myšlenkovým posláním vycházejícím z principů humanismu. Kováčová se soustředila především na sakrální problematiku s myšlenkovými konstantami vytvářenými výrazovými prostředky, jež implikují romantický aspekt. Na to navazuje druhá část práce věnovaná románu M. Arcybaševa *Sanin*, který je antitezí ke Gorkého *Matce*, jako jeden z atributů romantismu. Literární kritika odmítala odhalování některých tabuizovaných aspektů lidského života v tomto románu a autorova emigrace v roce 1917 pak knihu odsunula v kontextu ruské literatury na vedlejší kolej. Kováčová